

IJTIMOIIY PEDAGOGIKA FANINING KATEGORIYALARI VA TAMOYILLARI

Ziyovuddinova Lobarxon Ebodulla qizi - *University of Management and Future Technologies universiteti, pedagogika va psixologiya yo'nalishi, 2-kurs*
S552-23 PPo' guruhi

Annotatsiya: Ushbu maqola ijtimoiy pedagogika fanining asosiy kategoriyalari va tamoyillarini batafsil tahlil qiladi. Ijtimoiy pedagogika shaxsni ijtimoiy muhitda rivojlantirish, uning axloqiy va madaniy qadriyatlarini o'zlashtirish jarayonini o'rganadigan fan sifatida muhim ahamiyatga ega. Maqolada ijtimoiy pedagogikaning asosiy tushunchalari, shuningdek, tarbiyaviy jarayonlarda amaliy qo'llanilishi uchun zarur bo'lgan tamoyillar muhokama qilinadi. Shuningdek, ijtimoiy pedagogikaning shaxs rivojlanishiga, jamiyatdagi o'rnini topishiga va uning ijtimoiy aloqalarini shakllantirishga qanday ta'sir ko'rsatishini tahlil qilishga alohida e'tibor qaratilgan. Ushbu maqola, o'quvchilar, pedagoglar va tarbiyachilar uchun ijtimoiy pedagogikaning nazariy asoslarini va amaliy tamoyillarini tushunishda qo'llanma sifatida xizmat qilishi mumkin.

Kalit so'zlar: Ijtimoiy pedagogika, shaxs, ijtimoiy guruh, madaniyat, ijtimoiy ta'lim, tarbiya, tamoyillar, ijtimoiy munosabatlar, ijtimoiy rivojlanish, pedagogika, jamiyat, axloqiy qadriyatlar.

Kirish

Ijtimoiy pedagogika — jamiyat va shaxs o'rtasidagi tarbiyaviy aloqalarni o'rganadigan fan sifatida, pedagogik jarayonning samaradorligini ta'minlashda asosiy o'rin tutadi. U jamiyatdagi ijtimoiy o'zgarishlarni, shaxsning madaniy, axloqiy va intellektual rivojlanishini o'z ichiga olgan tarbiyaviy tizimlarni yaratishga yordam beradi. Ijtimoiy pedagogika fanining asosiy vazifalaridan biri — shaxsni jamiyatning axloqiy va madaniy qadriyatlari bilan tanishtirish, uning shaxsiy xususiyatlarini rivojlantirish va ijtimoiy rollarni o'zlashtirishdir.

Pedagogika fani bilan birga, ijtimoiy pedagogika tarbiyaning o'ziga xos yo'nalishlaridan biri sifatida ijtimoiy guruhlarining, jamiyatning va shaxsning o'zaro ta'siri orqali shakllanadi. Bu fan o'z ichiga shaxsning jamiyatda to'g'ri yo'naltirilishi, ijtimoiy muhitda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarni o'zlashtirishni o'rganish bilan birga, tarbiyaviy jarayonning asosiy tamoyillarini, ularning ijtimoiy rivojlanishga ta'sirini ham o'z ichiga oladi. Ijtimoiy pedagogikaning asosiy tamoyillari shaxsning tarbiyaviy jarayonidagi o'zaro munosabatlar, jamiyat bilan aloqalari, shuningdek, pedagogik jarayonlarda yuzaga keladigan ijtimoiy ehtiyojlarni hisobga olishni ta'minlaydi. Shu bilan birga, ijtimoiy pedagogika fanining asosiy maqsadi shaxsni faqat ilmiy nazariy ma'lumotlar bilan ta'minlash emas, balki uning ijtimoiy hayotga, jamiyatning madaniy va axloqiy qadriyatlariga moslashishini ta'minlashdan iborat. Pedagoglar, tarbiyachilar va boshqa ta'lim tizimi xodimlari bu fan asosida tarbiya va ta'limni shakllantirishi, shaxsning jamiyatdagi o'rnini topishida yordam berishlari zarur.

Bundan tashqari, ijtimoiy pedagogika fani, nafaqat akademik soha, balki amaliyotda, o'quvchilarning va jamiyat a'zolarining ijtimoiy va madaniy rivojlanishini kuzatishda ham katta ahamiyatga ega. Bu fan ijtimoiy muhitda shaxsning to'liq rivojlanishiga imkon beradigan tizimni yaratish, o'quvchilarga hayotiy ko'nikmalarni berish, ularni jamiyatda muvaffaqiyatli bo'lish uchun tayyorlash maqsadida muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy pedagogikaning asosiy kategoriyalari va tamoyillari shaxsni jamiyatga moslashtirish va uning jamiyatda ijtimoiy rolini shakllantirishda samarali yondashuvlarni ta'minlaydi.

Ijtimoiy pedagogika fanining kategoriyalari

Ijtimoiy pedagogika — jamiyat va individdagi pedagogik jarayonlarni o'rganuvchi ilmiy soha sifatida, o'zining asosiy kategoriyalari orqali ta'lim va tarbiyaning ijtimoiy kontekstini tahlil qiladi. Ijtimoiy pedagogikaning kategoriyalari pedagogik faoliyatning turli jihatlarini aniqlash va tushunishga yordam beradi, shuningdek, jamiyatning ta'lim tizimiga bo'lgan ta'sirini izohlashga imkon yaratadi. Quyida ushbu fanning eng muhim kategoriyalarini kengroq yoritib o'taman.

Ijtimoiy muhit — ijtimoiy pedagogikaning asosiy va keng qamrovli kategoriyalaridan biridir. Ijtimoiy muhit, asosan, o'quvchining o'sish va rivojlanish

jarayonida uning atrofidagi ijtimoiy sharoitlarni o'z ichiga oladi. Bu atama o'quvchilarning o'rganish jarayonidagi o'zaro munosabatlar, jamiyat va oilaning ta'limga bo'lgan ta'siri, shuningdek, turli ijtimoiy guruhlar va jamiyat institutlarining ta'lim tizimidagi o'rni haqida gapiradi. O'quvchining o'z atrofidagi jamiyatdan o'ziga xos tarzda ta'sirlanishi va bu ta'sirning uning ta'limiga, xulq-atvoriga, hayotga bo'lgan qarashlariga qanday aks etishi ijtimoiy muhitning ta'sirini ko'rsatadi. Ijtimoiy muhit o'quvchining individual va ijtimoiy ehtiyojlarini qondirishda muhim rol o'ynaydi. Ijtimoiy pedagogikaning bu kategoriyasi, shuningdek, o'quvchilarning ijtimoiy integratsiyasiga, ularning jamiyatga moslashishiga yordam berishning usullari va vositalarini ko'rsatadi.¹

Tarbiyaviy faoliyat — bu o'quvchi va pedagog o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar va pedagogik jarayonlarning amalga oshirilishidir. Tarbiyaviy faoliyat ijtimoiy pedagogikaning markaziy kategoriyalaridan biri sifatida ta'lim jarayonida tarbiyaning qanday amalga oshirilishini o'rganadi. Pedagogik faoliyat o'quvchining ruhiy, ma'naviy va ijtimoiy rivojlanishiga yo'l ochuvchi faoliyatdir.

Tarbiyaviy faoliyatda pedagogning asosiy vazifasi — o'quvchining jamiyatda mustahkam o'rnatilgan ijtimoiy me'yorlar va qoidalar asosida rivojlanishini ta'minlashdir. Bu faoliyatning mohiyati nafaqat o'quvchilarni bilim olishga o'rgatishda, balki ularning ijtimoiy fazilatlarini, xulq-atvorini shakllantirishda ham namoyon bo'ladi. O'quvchi individual yondashuvga, albatta, tarbiyaviy faoliyat orqali jamiyatda o'z o'rnini topishi kerak.

Ijtimoiy pedagogikaning asosiy kategoriya va tamoyillaridan biri ham inson huquqlari tushunchasidir. Pedagogika ijtimoiy soha sifatida har bir shaxsning huquqlari va erkinliklarini ta'minlashda, jamiyatda tenglik va adolatni saqlashda katta ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiy pedagogikada inson huquqlari tushunchasi nafaqat huquqiy jihatni anglatadi, balki pedagogik jarayonlarda o'quvchilarning xohish-istaklari, qobiliyatlari va imkoniyatlarini hurmat qilishni ham ifodalaydi.

Ijtimoiy pedagogika fanining tamoyillari

¹ P. Y. Galperin, "Pedagogika va ijtimoiy pedagogika", T., 2008;

Ijtimoiy pedagogika fani jamiyatda tarbiya va ta'limning ijtimoiy aspektlarini o'rganib, ta'lim jarayonini samarali va adolatli amalga oshirish uchun asosiy tamoyillarni ishlab chiqqan. Bu tamoyillar nafaqat pedagogik faoliyatning asosiy yo'l-yo'riqlarini belgilaydi, balki o'quvchilarning ijtimoiy rivojlanishiga, ularning huquqlari va imkoniyatlarining tengligi va adolatli ta'minlanishiga ham yordam beradi. Ijtimoiy pedagogikaning tamoyillari o'quvchilarni nafaqat bilim berish, balki ularni ijtimoiy, ma'naviy va axloqiy jihatdan rivojlantirishga ham qaratilgan. Quyida ushbu fanning asosiy tamoyillarini kengroq yoritib beraman.

Insonparvarlik tamoyili — ijtimoiy pedagogikaning eng muhim va asosiy tamoyillaridan biridir. Ushbu tamoyil ta'lim va tarbiyaviy faoliyatda har bir o'quvchining inson sifatida hurmat qilinishini anglatadi. O'quvchi nafaqat bilimga, balki ma'naviy va axloqiy jihatdan ham yuksalishga haqlidir. Insonparvarlik tamoyili orqali pedagog o'quvchining individual xususiyatlarini, uning ehtiyojlarini, imkoniyatlarini inobatga olish zarurligini anglatadi. O'quvchilarning ruhiy va jismoniy holati, shuningdek, ularning hissiy va ma'naviy ehtiyojlari pedagog tomonidan doimiy ravishda kuzatilishi kerak.

Bu tamoyil orqali pedagog, o'quvchining turli ijtimoiy, madaniy va diniy jihatlarini hurmat qilgan holda ta'lim beradi. Ta'lim jarayonida o'quvchilarning qadr-qimmati, erkinligi va shaxsiy hayotiga hurmat ko'rsatilishi kerak. Bu tamoyil jamiyatda inson huquqlari, erkinlik va tenglikka asoslangan ta'limni shakllantirishga xizmat qiladi.²

Ijtimoiy adolat tamoyili ta'lim jarayonida har bir o'quvchiga teng imkoniyatlar yaratishni ta'minlashga qaratilgan. Bu tamoyil jamiyatda barcha shaxslar uchun teng imkoniyatlar va sharoitlarni yaratish, har bir o'quvchining imkoniyatlarini to'liq amalga oshirishini ta'minlashni nazarda tutadi. Ijtimoiy adolat tamoyilining asosiy maqsadi — o'quvchilarni jamiyatda adolatli o'rni va huquqlari bilan ta'minlashdir.

Xulosa

Ijtimoiy pedagogika fanining ahamiyati, uning jamiyatda ta'lim va tarbiya jarayonini ijtimoiy, axloqiy va psixologik jihatdan qanday tartibga solishi bilan

² A. G. Asmolov, "Ijtimoiy pedagogika va psixologiya", Moskva, 2004;

belgilanadi. Ushbu fan, o'zida tarbiyaning individual va jamiyat bilan o'zaro bog'liq jarayonlarini o'rgatadi. Ijtimoiy pedagogika o'quvchilarning shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy muhitda moslashishiga va jamiyatda o'z o'rnini topishiga yordam beruvchi asosiy yo'l-yo'riqlarni taqdim etadi.

Pedagogik tamoyillar, masalan, insonparvarlik, ijtimoiy adolat, individual yondashuv va boshqalar, ijtimoiy pedagogika fani orqali amalga oshiriladi. Bu tamoyillar ta'lim jarayonida o'quvchilarning ehtiyojlarini, qobiliyatlarini va ijtimoiy sharoitlarga moslashish jarayonlarini inobatga olgan holda amalga oshiriladi. Shu tariqa, ijtimoiy pedagogika faqat bilim berish emas, balki o'quvchilarning ijtimoiy va axloqiy rivojlanishini ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, ijtimoiy pedagogika jamiyatdagi ijtimoiy tenglikni, adolatni ta'minlashga yordam beradi. O'quvchilarni har tomonlama rivojlantirish va ularni ijtimoiy sharoitlarga moslashishga tayyorlash bu fanning asosiy maqsadlaridan biridir. Ijtimoiy pedagogika o'quvchining o'z qobiliyatlarini to'liq ochib berishiga, jamiyatda o'zining faolligi va mas'uliyatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, ijtimoiy pedagogika fanining asosiy tamoyillari va kategoriyalari ta'lim jarayonini jamiyat ehtiyojlariga moslashtirishga, o'quvchilarning shaxsiy va ijtimoiy rivojlanishiga yordam beradi. Ijtimoiy pedagogika jamiyatda barqarorlikni ta'minlashga, ijtimoiy mas'uliyatni oshirishga va ta'limning sifatini yaxshilashga katta hissa qo'shadi. Bu fan o'quvchilarning nafaqat bilim olishiga, balki jamiyatda faol va mas'uliyatli shaxslar bo'lib yetishishiga yordam beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Sulaymon Amirqulovich Xaydarov. (2024). O'quvchilarni tarbiyashda ijtimoiy fanlarni o'qitishni didaktik imkoniyatlari. SCIENCE AND EDUCATION SCIENTIFIC JOURNAL. 5.1.B.271-275.
2. Хайдаров, С. (2023). Педагогик faoliyatda o'qituvchi o'zida kompetentlik sifatlarini shakllantirishi. Цифровизация современного образования: проблема и решение, 1(1), 64–67.

3. Хайдаров, С. А. (2023). ТАРИХ ДАРСЛАРИДА САНЪАТ АСАРЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИШНИНГ УСУЛЛАРИ. Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences, 3(1/2), 92-96.
4. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
5. Хайдаров С. (2025). Oilalarda farzand tarbiyasiga ruhiy ta'sir etkazish. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
6. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
7. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
8. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.